

פרק מתוך ספרו של רם פרומן "הדרך החילונית" על חילונים וממלכתיות

בפרק הקודם הצגנו את יחסי החילונים והדתיים כאילו הם מתקיימים בוואקום פוליטי, כדי להצביע על חוסר האיזון וחוסר ההדדיות שבמבנה הזה. כעת נלך צעד אחד נוסף על מנת להבין את המנגנון העומד מאחורי חלקים נרחבים בחוסר האיזון הזה: עקרון הממלכתיות.

הבסיס לכוחה ההיסטורי של החברה החילונית לא נבע באמת מכוחו של החילון. חילוניות היתה רק תוצר נלווה של האידיאולוגיה השלטת - הציונות. העובדה שהמחנה החילוני עמד בראש התנועה הציונית ושלט בה ללא עוררין, היא שהקנתה לו כוח כה רב.

שימור הכוח הזה נעשה על ידי כמה מנגנונים. ראשית, כור ההיתוך. כלומר, האידיאולוגיה שדרשה מכל עולה חדש לאמץ ולקדש קודים משותפים. כפי ש"החלום האמריקאי" עוזר למזג את כל המהגרים לארצות הברית אל תוך תרבות אחת, מפתיעה במונוליתיות שלה, כך פעל גם כור ההיתוך בישראל. כיוון שיוצריו של כור ההיתוך היו ברובם חילונים, הרי שהחילון הפך לאחד מסממני כור ההיתוך. עולים מארצות ערב בשנות החמישים, כמו סמי מיכאל, מספרים כיצד החילון היה חלק מהרצון להתערות בחברה המקומית, כלומר חלק מההתכה המתרחשת בכור.

האמצעי השני היה הממלכתיות. בשם הממלכתיות התבקשו הקבוצות השונות לבטל את התאגדותן לפי מעמד כלכלי, מוצא או אמונה, על מנת לייצר מעמד אחד שנותן קדימות למדינה על טובתם של המעמד, המגזר או העדה. הממלכתיות - מה שמכונה חברה הסכמית - הבן-גוריונית, היתה מופת לאתוס לאומי שלא גלש לידי פשיזם.

הסיבה לכך היא הדגש החדש שהושם על ערבות הדדית, שוויון ואחריות קולקטיבית - ערכים שקדמו בחשיבותם אף לטובת המדינה. חיילים הקריבו את עצמם בשל תחושת אחריות כלפי אלה שנשארו מאחור, וחברות עם חבריהם לקרב, יותר מאשר על מנת להגן על האידיאל המופשט של המדינה.

בשל ערכיה האנושיים החיוביים הללו, הממלכתיות כמושג היתה ועודנה אידיאל שנוח להתחבר אליו ולהאמין בו. לחילונים היה מראש קל יותר להתחבר לערך הממלכתיות משום שבבסיסו יש משהו מאוד חילוני.

הממלכתיות מציעה התגבשות סביב עקרון המדינה בלי לפצל בין אנשים על פי אמונתם. הנהנים הראשונים מיישומו של עקרון הממלכתיות באירופה ובארצות

הברית היו היהודים, בעיקר היהודים החילונים. כשהם הגיעו לבנות כאן את ארצם, הם יישמו את הערך שפתח בפניהם דלתות בגולה. הממלכתיות הפכה עם קום המדינה למה שהיתה הציונות לפניו: הבסיס למוקד הכוח החילוני.

הדתיים מעולם לא השלימו עד הסוף עם עקרון הממלכתיות - לא הדתיים הלאומיים ובוודאי לא החרדים. כבר עם חקיקת חוק חינוך ממלכתי הצליחו החרדים להישאר מחוץ לתכולתו ואילו הדתיים-לאומיים קיבלו מעמד מיוחד. עבורם הוקם זרם בעל שם המכיל כמעט סתירה פנימית ממלכתי-דתי. אכן, כשקוראים את הוראות החוק ניתן להבין שהיסוד הפרטיקולרי גובר בו על הכללי. לכאורה, חייבים תלמידיו בלימודי ליבה, אבל גם לימודי הליבה עוברים עיבוד מסוים לצרכים הספציפיים של המגזר.

מעבר לכך, מדובר במערכת סגורה שנבנו סביבה חומות גבוהות במיוחד. החוק מגדיר מועצה בעלת סמכויות נרחבות שאופן מינוייה מבטיח את דתיות חבריה. המערכת נהנית גם ממנגנון פיקוח נפרד. כל חומר לימודי עובר אישור של המנגנון הפרטיקולרי הזה, והשיא הוא יכולתה של המועצה למנוע העסקת מורים במערכת רק על פי רמת דתיותם.

גם הערבים אף פעם לא נתפסו כחלק מהממלכה. מטרת הכנסתם לתוך מסגרת החינוך הממלכתי היתה בעיקר כדי לפקח על החינוך הניתן להם, ועל ידי כך למשטר אותם. מהר מאוד קיבלו גם מערכות החינוך של המיעוטים - הערבים, הדרוזים ואפילו הצ'רקסים - מעין תת-מערכות נבדלות. בניגוד לדתיים, תת-המערכות הללו לא נהנו מהשלטון העצמי ומהחירות האידיאולוגית והפדגוגית שממנה נהנו הזרמים הדתיים.

אני מעז לטעון שהמערכת הממלכתית תפקדה באופן פחות ממלכתי גם באזורי הפריפריה, בעיקר בעיירות הפיתוח. מערכת החינוך הממלכתית שימשה באזורים הללו יותר כמערכת הטמעת כור ההיתוך מאשר מערכת שקידמה ממלכתיות.

אם כך, יש לומר בכנות שמעולם לא היתה בישראל ממלכתיות אמיתית במודל הצרפתי או האמריקאי. תמיד היו כאן זרמים לא ממלכתיים או סמי-ממלכתיים לצדו של החינוך הממלכתי, אבל ב-30 השנים הראשונות של המדינה ניתן פרס משמעותי לאלה שיכלו ובחרו לאמץ את הממלכתיות: שותפות בהגמוניה השלטונית. היה ברור לכול שהזכות להגמוניה נתונה רק למי שהסיר מעל עצמו כל מגזריות והתמסר באופן טוטלי לאתוס הממלכתי, המאחד.

כל מי שבחר לשמר בצורה זו או אחרת מגזריות, הבין שהמחיר שהוא משלם על כך הוא הדרה ממוקדי הכוח. אם נשים לרגע בצד את האפליה המבנית לבני

המיעוטים, ובמידת מה גם למזרחים תושבי הפריפריה, לפחות בכל הקשור ליחסי חילונים ודתיים היה זה חוזה סביר והגון לשני הצדדים: רצית כוח ושלטון – ותר על המגזריות. רצית לשמר מגזריות - ותר על ההובלה.

התפיסה הזאת היתה אחד הגורמים שעיצבו את מערכת היחסים הבלתי-שוויונית בין חילונים לדתיים. החילונים ראו את עצמם כמי שמייצגים את הרוב ואת השלטון, ובהיותם נאורים וליברליים הוטל עליהם לכבד את זכויות המיעוט. דיכוי המגזריות בשם הממלכתיות התבטא, בין היתר, בכך שהחילונים למדו לבטל את צרכיהם המגזריים ורגשותיהם הפרטיים לטובת הכלל.

מצד שני, לדתיים הותר, כמיעוט לא הגמוני, לפתח צרכים ורגשות. מכאן נוצר מודל יחסים שבמסגרתו המיעוט ביקש מענה לצרכיו המגזריים, ואילו הרוב הלא-מגזרי היה מוכן להעניק להם אותם, בין אם משום שהוא נזקק להם כדי לממש את שלטונו (כחברים נחותים בקואליציה) או משום שהוא היה מעוניין להפגין נאורות כלפיהם. בתמורה, המיעוט הדתי קיבל על עצמו לא לערער על שלטונו של הרוב החילוני.

במערכת היחסים הסבירה הזאת לא היה שום מקום שבו המיעוט הדתי התבקש לכבד את הצרכים והרגשות של הרוב החילוני. ראשית, לא היה זה מוצדק מבחינת יחסי הכוחות ביניהם ושנית, בשם אידיאל הממלכתיות, הרוב החילוני לא הכיר בכך שיש לו צרכים ורגשות כמגזר, ולכן לא ציפה שיכבדו אותם.

באופן חמור יותר, הגישה הממלכתית יצרה מצב שבו אין כל מנגנוני הגנה על החילוניות במדינה. מערכת החינוך הממלכתית לא הוגדרה כחילונית אלא כממלכתית, ולא נוצר בה אף מנגנון שישמר את החילוניות של המערכת. עד כדי כך היו בטוחים מקימי המערכת שהחילוניות תישאר לנצח הגמונית.

בעוד מערכות החינוך הדתיות מקבלות חומות בטון סביבן על מנת להבטיח את דתיותן, המערכת הממלכתית בנויה באופן פרוץ לכול - דבר שמנוצל היטב בשנים האחרונות על ידי קברניטי תהליך ההדתה, המזרימים למערכת תוכן דתי בלי שום מגבלות.

מערכת החינוך היא רק בבואה של תמונת המצב הכוללת: מערכת החוקים הישראלית אינה כוללת הגנות על חילוניות, בעודה כוללת הגנות רבות על הדת ועל דתיים. התפיסה הזאת מאפיינת כמובן גם את יתר מערכות המדינה, כמו הצבא. עוד נתייחס בהמשך לאופן שבו הציונות ראתה בחילוניות את המובן מאליו. הממלכתיות הישראלית ירשה את התפיסה הזאת.

ילדיהם של האליטות השליטות נשלחו למסגרת שכונתה חינוך ממלכתי. יש סתירה פנימית ברעיון שחינוך ממלכתי אינו משותף לכל תושבי המדינה, אבל אם

יש סיבה מדוע מוצדק לקרוא למערכת הממלכתית בשמה, הרי אלה התכנים שהועברו בה. אם נבין את הביטוי "מערכת החינוך הממלכתית" במשמעות של "מערכת חינוך לממלכתיות", הרי שהמערכת הזאת זכתה לשם ראוי לה. הממלכתיות היתה האידיאולוגיה המרכזית במערכת, ובאמצעותה הוחדרה מתחת לעור של תלמידיה.

התוצאה: המגזר החילוני, כמי שהיה ועודנו הלקוח המרכזי של המערכת הזאת, קיבל בחינוכו מנת יתר של ממלכתיות והפך לחיה ממלכתית. או, כפי שכינית זאת כמה פעמים, חטף את "וירוס הממלכתיות".

כל זה השתנה החל מהמהפך של 1977, כאשר קבוצות חדשות נגסו במעמד ההגמוני של האליטות החילוניות. ראשית היו אלו הדתיים-לאומיים. לאחריהם המגזר המסורתי המתגבש לו לאיטו על בסיס הציבור המזרחי שגדל בפריפריה, אשר מעולם לא עבר חילון מוחלט והודר מהקבוצה השלטת. במידת מה, גם החרדים החלו לנגוס מעוגת השלטון.

ככל שהזמן עבר והתברר שהמהפך לא היה זמני אלא קבוע, החלו החילונים הממלכתיים לאבד יותר ויותר ממעמדם ההגמוני. גם הדמוגרפיה לא שיחקה לטובתם: קצב הגידול של האוכלוסייה החילונית הוא הנמוך בין המגזרים השונים של החברה הישראלית. העלייה מארצות חבר העמים אמנם הזריקה דם חילוני חדש למדינת ישראל, אולם לפחות בדור הראשון של העולים לא נוצר החיבור בין הוותיקים לעולים החדשים שיאפשר יצירת כוח משותף. הוותיקים היו מתנשאים מחד גיסא וחסרי כוח פוליטי אטרקטיבי מאידך גיסא. העולים לא התחנכו על ברכי הממלכתיות הישראלית, וברוב המקרים נבדלו מהוותיקים גם בעמדותיהם המדיניות.

יתרה מכך, על מנת להתקבל לחברה הישראלית, העולים מרוסיה, שרבים פקפקו במידת יהדותם, נדרשו לעבור "גיור סוציולוגי" ולהתמזג בהוויה הישראלית המסורתית. על כן הדור הצעיר הרוסי מפגין קרבה גדולה יותר לדת מזו של הוריו.

כל בדיקה סטטיסטית תעיד על כך שהחילונים הם רק עוד מגזר בחברה הישראלית. גם כשכוללים ותיקים ועולים יחדיו, ויש לזה הצדקה הולכת וגוברת החל מהדור השני של העולים, מדובר בקבוצה שלפי הסקרים נעה סביב 45%-40% מהאוכלוסייה.

סקרי עומק יעידו על כך שחלק מאלה המכנים את עצמם חילונים מתאימים יותר להגדרה של מסורתיים. יש המכנים אותם "חילונים, אבל" או "חילונים ממילא". כרבע עד שליש מאלה שהגדירו את עצמם כחילונים, מפגינים כלפי המסורת היהודית יחס ברמה שאמורה לאפיין מסורתיים. הם מגדירים עצמם כחילונים

משום שאינם חשים בנוח עם הביטוי "מסורתיים" או בגלל שאינם מכירים אותו מספיק.

לי נראה שקשה להגדיר אנשים שמתנגדים לתחבורה ציבורית בשבת או תומכים במונופול הרבנות על נישואים וגירושים כחילונים, ולכן אני נוטה לראות את החילונים כמי שמהווים כ-30% מהאוכלוסייה הכללית, ו-37% מהאוכלוסייה היהודית.

קשה לי להבין כיצד יש אנשים שאינם מבחינים בכך שהחברה הישראלית מגזרית, שבטית ושסועה. מחקר שפרסם מכון PEW האמריקאי ב-2016 סיפק נתונים מדהימים על עומק ההפרדה בין השבטים: 90% מהחילונים טענו שכל או רוב חבריהם חילונים; 93% מהחילונים לא ירצו חתן/כלה חרדים; 83% לא ירצו חתן/כלה דתיים; ו-45% לא רוצים אפילו חתן/כלה מסורתיים.

זו כמעט תמונת ראי של החרדים: 89% מהחרדים טוענים שכל או רוב חבריהם חרדים; 95% מהחרדים לא ירצו חתן/כלה חילוני; 88% לא ירצו חתן/כלה מסורתיים; ו-58% לא רוצים אפילו חתן/כלה דתיים.

הדתיים-לאומיים פתוחים קצת יותר: "רק" 72% מהם טוענים שכל או רוב חבריהם דתיים; ו"רק" 81% לא ירצו חתן/כלה חילונים.

אלו נתונים די מובהקים, בעיקר ביחסי חילונים-דתיים-חרדים, ולמרות זאת הם לא מקבלים ביטוי מספיק בהגדרה העצמית של החילונים. הסיבה לכך פשוטה: בעוד הדתיים והחרדים (וכמובן גם הערבים) נמצאים לאורך כל תקופת ההיסטוריה הציונית במקומות מופרדים ומגזריים, ומקבלים חינוך שמדגיש את הזהות המגזרית, לא החילונים ולא המסורתיים זכו לפריווילגיה הזאת. אלה חולקים את אותה מערכת חינוך המכונה ממלכתית, אשר מסרבת לעסוק בכל הגדרה עצמית של זהות מגזרית.

עד לפני כמה שנים בכלל לא היתה קיימת בתודעה הפרדה בין חילונים למסורתיים. זוהי תופעה די חדשה. במקביל, כפי שהסברתי, החילונים מעולם לא ראו את עצמם כמגזר. חילוניותה של התנועה הציונית היתה בעיניהם המובן מאליו, ולכן הם לא טרחו לבסס כל תודעה חילונית.

ברור מאליו שכאשר נוצרים מגזרים חדשים מתוך המרחב המטושטש הממלכתי, הם אינם מוגדרים בצורה כה ברורה ומדויקת כפי שעושים זאת מגזרים ותיקים. הגבולות עדיין פרוצים, השוליים רחבים והערכים המאחדים לא מגובשים מספיק. אבל כשמסתכלים על המפה מגבוה, היא מספיק ברורה ובהירה: החברה הישראלית מפוצלת לשבטים, והחילונים הם רק אחד מהם; בדיוק כפי שהציג זאת הנשיא ריבלין בנאום השבטים ההיסטורי שלו. אמנם מדובר באחד משני

המגזרים הגדולים ביותר - השני הוא המגזר המסורתי – אבל עדיין מדובר בקבוצת מיעוט, גם אם גדולה.

כשלעצמו, העניין הזה לא צריך לעורר בעיה. הרי החברה הישראלית בנויה ממגזרים שונים וחלקם, בעיקר הדתיים הלאומיים והחרדים, מפליאים להשתמש בכוחם הפוליטי לצורכי המגזר. אבל כאן מצויה הטרגדיה של המגזר החילוני: וירוס הממלכתיות מונע ממנו להגדיר את עצמו כמגזר, ולכן מונע ממנו ייצור כל כוח פוליטי. החינוך הממלכתי גורם למרבית החילונים לראות במגזריות דבר שלילי שפוגע בעקרון הממלכתיות ובאחדות העם. בשם הפלורליזם הם מוכנים להכיר במגזריות של קבוצות אחרות, אבל ניסיון להגדיר את עצמם כמגזר שובר אצלם טאבו. הרי הם המדינה, הממלכה.

גם במציאות שבה החברה הישראלית מורכבת ממגזרים כה רבים, כשאני טוען שהחילונים הם מגזר, מאשימים אותי חילונים רבים שאני מפרק את הממלכתיות. כאילו שעדיין יש כאן ממלכתיות. כאילו שאי-פעם היתה כאן ממלכתיות אמיתית, חובקת כול ומשותפת לכולם.

את הרתיעה הזאת ממגזריות אני נוטה לראות כתוצר של החינוך הממלכתי. אפשרות אחרת היא לראות בהיאחזות בממלכתיות סוג של סם. יש משהו מאוד נעים ומנחם בידיעה שאתה שייך למעמד השולט, ובני אדם מטבעם מסרבים לתת למציאות המשתנה לנתק אותם מההזיה הנעימה הזאת. למה להתמודד עם העובדה שהפכת למיעוט חסר כוח פוליטי, כשאפשר לחיות במציאות מדומה לפיה אתה עדיין הרוב.

ממלכתיות היא עיקרון יפה ונעלה, אבל זהו עיקרון שהופך למגוחר במציאות הכל כך לא ממלכתית אלא שבטית ומגזרית שבה אנחנו חיים. היא מונעת מהחילונים להתאגד, להתארגן, ולהתחיל לדאוג לזכויותיהם כמגזר.

זאת התפיסה שמובילה לכך שלחילונים יש כיום אפס כוח פוליטי. כל בחינה של תפקוד חברי כנסת המגדירים עצמם כחילונים תעיד על כך - רובם המכריע לא עושים מאום על מנת לשמר ולהגן על זכויות החילונים. אין אח ורע לפער בין הכמות הגדולה של חברי הכנסת החילונים, לבין כמות החקיקה הדלה שמטרתה שיפור תנאיו של המגזר החילוני. למה? משום שאין באמת חברי כנסת חילונים. יש חברי כנסת דתיים, חרדים, ערבים, מסורתיים, ויש חברי כנסת ממלכתיים.

גרוע מכך, הווירוס הממלכתי משמר תחושה של הגמוניה. גוש המרכז-שמאל שאליו שייכים רוב החילונים - עדיין בטוח שהוא הגוש ההגמוני במדינה, למרות שכבר 40 שנה הדבר אינו נכון. מפלגת העבודה, יורשתה של מפא"י - התגלמות ההגמוניה החילונית של העשורים הראשונים לקיום המדינה – חיה באופן עקבי

בתחושה ש 40- השנים הרעות הללו הן טעות סטטיסטית שתתוקן בבחירות הבאות.

...

וירוס הממלכתיות אינו פוגע רק בפוליטיקאים. כאשר התחלנו לעסוק במערכת החינוך, גיבשנו קריאה להקמת זרם חינוך ממלכתי-חילוני, מתוך אמונה שרק במערכת סגורה יותר, דומה באופייה למערכת הממלכתית-דתית, נוכל לגבש את חילוניותנו ולהימנע מהדתה. מהר מאוד גילינו שההצעה הזאת נתקלת בהתנגדות עזה דווקא בלב המחנה שאמור ליהנות ממנה. הואשמנו בפלגנות, בבדלנות, בהסתגרות ואפילו בתבוסתנות. קשה להאשים פוליטיקאים במצב כאשר רבים מתומכיהם מעדיפים לעצום עיניים, או לא מסוגלים לפקוח אותן ולהבין את המציאות שבה הם חיים.

הממלכתיות הישראלית נוצרה תחת השפעה חזקה של החשיבה הסוציאליסטית, שאפיינה את מפלגות הפועלים שעמדו בראשות המדינה. השילוב בין ממלכתיות לסוציאליזם יצר תלכיד מגובש שהקרין גם על השכבות שלא היו שותפות להגמוניה. הממלכתיות הסוציאליסטית חשדה הן בטיפוח מוגזם של אליטות והן ביצירת אינדיבידואלים חופשיים מדי. לכן היא שימשה בלם גם בפני היווצרות אליטות וגם בפני פיתוח אינדיבידואליזם אנרכיסטי, וזאת בחברה שבבסיסה היו יסודות שהיה בהם בכדי להביא לשם.

המנגנון המרכזי ליצירת אליטות היה הצבא. צה"ל אמנם תמיד שאב את כוחו לא מגודלו או מהארגון המסודר שלו אלא מההברקות האינדיבידואליות של מפקדיו וחיליו, אבל האינדיבידואליזם הזה תועל למטרות קולקטיביות ובראשן הגנת המדינה מפני אויביה.

גם האליטות הקיבוציות נוצרו באותה צורה מרוסנת בשל האידיאולוגיה הקולקטיביסטית הקיצונית שאפיינה את החברות הקיבוציות. כשירד המגזר החילוני מגדולתו, האידיאולוגיה הזאת הותירה אותו מחוסר תשתית ליצירת אליטות. הישיבות החרדיות מייצרות את אליטות המגזר שלהן. הישיבות התיכוניות והמכונות הקדם-צבאיות מייצרות אליטות במגזר הדתי-לאומי. ספק אם יש מקבילה חילונית למנגנוני ייצור האליטות הללו.

הגוון האנטי-אינדיבידואלי של הממלכתיות הישראלית משחק תפקיד מעניין בחברה החילונית של היום. לכאורה, מדובר במגזר שסוגד לאינדיבידואליזם, נראה שאף יותר מלפלורליזם, ועוסק כמעט אך ורק במיצוי עצמי.

תרבות ההיי-טק, שלמרות כיסים דתיים קטנים היא עדיין מאוד חילונית, מקדשת את דמות היזם: האינדיבידואל הנועז, הפורץ מוסכמות. אלא שגם באינדיבידואליזם הזה נותר קורטוב לא קטן של קולקטיביות ממלכתית. כך למשל

מגלים עובדי חברות היי-טק ישראליות, בניגוד למשל לעובדים אמריקאים, נאמנות גבוהה מאוד לחברות בהן הם עובדים גם לאחר שהפסיקו לעבוד שם.

לענייננו, חשוב להדגיש שאותם חובבי אינדיבידואליות וממלכתיות, מקדישים את חייהם למיצוי עצמי, בה בעת שהם מציינים לקולקטיביות במישור הלאומי. הם נחושים לדבוק בעצמאותם כפרטים, אך מסרבים להכיר בצורך להתגבש כקבוצה מגזרית על מנת להגן על זכויותיהם הפרטיות שאותן הן כה מקדשים.

כאן עלינו לשאול את עצמנו כיצד מסתדרת העובדה שחילונים ותיקים עדיין שיכורי ממלכתיות, עם העובדה שישנו אנטגוניזם כה גדול כלפי הקבוצה הזאת ביתר המגזרים. ניהלתי שיחות עם אישי ציבור ששמם הפך למשל לאליטיזם מתנשא, ושרמת האנטגוניזם אליהם בעם היא אדירה. האנשים הללו הרצו לי עד כמה הם מתנגדים לזרם החילוני שיפצל ויבדל את הממלכה, וכמה חשוב לייצר מערכות ממלכתיות שפונות לכול.

לא יכולתי שלא לשאול את עצמי איך אפשר לקשר בין מילות הממלכתיות הרכות והיפות הללו, שכולן מבוססות על אהבת האחר, לבין העוינות שיש לאותם "אחרים" כלפיהם. אז הבנתי שהממלכתיות הזו, שכה מקודשת בעיני החילונים, נתפסת אצל קהלים רבים כפטרונות. כשהחילוני מדבר על ממלכתיות הוא מדבר על ממלכה בסגנון ימי קדם המדינה. דהיינו, ממלכה שבה הוא שולט ודעותיו ועמדותיו מקובלות על כולם, ממלכה שבה אותם מגזרים אחרים נתפסים כשוליים ונחותים. המגזרים האחרים מבינים את זה מצוין, ולכן הם תופסים את הדיבור הממלכתי הזה לא כשאיפה לאידיאל ראוי, אלא כניסיון לשמר את השליטה וההגמוניה שאבדו. הם שומעים את ההתנשאות והפטרונות של האידיאליסטים הממלכתיים. המילים האלו לא נשמעות להם קסומות, אלא מבטאות באוזניהם רצון לשלוט. האמת - הם צודקים. גם אני סבור שבדיבור הממלכתי הזה יש הרבה מניעים סמויים פחות אידיאליים.

המשחק הישראלי החדש הוא משחק של מגזרים ושבטים, ורוב האוכלוסייה משחקת בו, מי טוב יותר ומי פחות. רק החילונים מנסים להתכחש למשחק הזה ומסרבים להשתתף בו. אחר כך הם מופתעים מכך שמתייחסים אליהם בעוינות.

באופן מפתיע, התחושה שאני קיבלתי במגזרים אחרים היתה שיש פתיחות רבה לתפיסה שלי שמחזירה את החילונים לגובה העיניים של יתר המגזרים, ומוכנה להכיר בכך שאנחנו רק חלק שווה כוחות בפסיפס הישראלי. עוד מגזר בין מגזרים.

לתחושת, הדרישה שלי מהמפלגות החילוניות להכניס את החילונים לשיח הזכויות ולהתחיל לדבר על זכויותיהם, אמורה להציל אותם ממצב שבו אף אחד לא דואג לזכויות שלהם. במקביל הבנתי שהדרישה הזאת מכניסה אותי כשחקן לגיטימי למשחק הישראלי הכללי - משחק שבו אני נושא ונותן על זכויותי מתוך

תנאים שווים לכולם, ולא מתוך דרישה א-פריורית להכיר בעמדותי כעמדות הממלכתיות המחייבות את כולם.

עצם הניסיון לדרוש הכרה ממלכתית בערכים האלו מהווה חרב פיפיות. מחד גיסא, היא מונעת מהחילונים לדאוג לזכויותיהם המגזריות - כלומר, לאפשר לפרטים קיום ראוי בתוך המגזר שלהם; מאידך גיסא היא מגבירה את העוינות כנגד החילונים בקרב המגזרים האחרים, ובכך מבטיחה עוד יותר את חולשתם הפוליטית המתמשכת.

בשנים האחרונות ניתן לאתר דיבור ממלכתי גם בקרב הציונות הדתית. כותבי טורים כמו יועז הנדל וחנוך דאום הפכו למטיפי הממלכתיות הבולטים ביותר, תופסים את המקום שפעם מילא יאיר לפיד העיתונאי. דיבור ממלכתי מאפיין גם חלק מפעולות ההדתה שעורך הציבור הזה, למשל במסגרת המכינות הקדם-צבאיות - שם התעצמות היהדות והדת מוסוות בדיבור ממלכתי מאחד כמובן. ממלכתיות מהווה תמיד נשק יעיל בידי המעמד השליט כדי לבסס את שליטתו, ולכן היא אסטרטגיה סבירה אצל מעמד שמתחיל להרגיש בטוח בניצחונו ורוצה לבסס אותו. מצד שני, כאשר הממלכתיות מאפיינת מעמד שכבר מזמן ירד מכוחו, היא הופכת לבדיחה גרועה.

מאז 1977, האסטרטגיות הפוליטיות המוצלחות ביותר נשענו על קיפוח זכויות מיעוטים. אסטרטגיות מיעוט הצליחו לעשות פלאות במדינה הזאת, למשל במקרה של החרדים. גם ההגמוניה של הליכוד עדיין מתבססת על תחושות קיפוח פוליטי ועדתי, ועל הצלחת הליכוד להציג את הצד השני כאליטות ההגמוניות גם שנים כה רבות לאחר ששליטתן הסתיימה.

במצב זה, הפיכתם של החילונים למיעוט נטול קרבה לשלטון היתה אמורה דווקא לשפר את מצבם. אבל הווירוס הממלכתי גורם להם לשתף פעולה בהצגתם כאליטות ההגמוניות. במקום שהם ימנפו את חולשתם הפוליטית, הם מנסים להתהדר בחוזק שאין להם. אם הליכוד המסורתי מצליח בזכות תמהיל של כוח פוליטי גדול עם מינוף תחושות נחיתות, הציבור החילוני פועל בצורה הכי פחות סבירה והגיונית במצבו - מיעוט שרואה את עצמו כרוב ומתעקש על אסטרטגיות של רוב. מגזר מקופח פוליטית שמתעקש בהתנשאות שלא לשחק במשחק המגזרי.

הנה כי כן, כאשר התחיל תהליך ההדתה, מוביליו וסוכניו מצאו לא רק מערכת חסרת כל בלמים והגנות כנגדם, אלא גם ציבור שווירוס הממלכתיות שמקנן בו מנע ממנו במשך שנים לקלוט מה קורה מתחת לאפו, וגם כשקלט, העדיף להמשיך להסתמם בממלכתיותו מאשר להתחיל להגן על עצמו.